

Sandra Schlee (2008). *Interkulturelle Jugendarbeit in der deutsch-polnischen Grenzregion. Interkulturelles Lernen – Jugend – Deutschland und Polen.*
Saarbrücken: VDM Verlag Dr. Müller, ss. 118

Innowacyjna praca Sandry Schlee to pozycja z wielu powodów oryginalna, a przy tym godna uwagi. Autorka nie tylko dostrzega konieczność rozważań nad współpracą polsko-niemiecką, koncentrując swoje zainteresowania na współpracy młodzieży z perspektywy pedagogiki międzykulturowej, ale sytuuje przy tym problem w kontekście rozszerzenia Unii Europejskiej, które stanowi przyczynek przesunięcia granic EU na wschód. S. Schlee podkreśla, iż fakt ten może być szansą do wykorzystania – w szczególności dla regionu przygranicznego – by zmienić stereotypy, uprzedzenia, zastąpić stare wzory nowymi. W pracy stawia fundamentalne pytanie dla swoich rozważań, pytając o to, czy ludzie żyjący w regionie przygranicznym dostrzegą ową zmianę jako szansę i wyzwanie, czy raczej zachowają „swoje granice w głowach”? Owa szansa oznacza tu możliwości, które wynikają z jednej strony z danej sytuacji (rozszerzenie Unii Europejskiej), a z drugiej strony dotyczą chęci poznania oraz zdobywania osobistego doświadczenia na drodze międzykulturowego uczenia się.

Publikacja napisana z perspektywy niemieckiej wiąże trzy obszernie problematyki: międzykulturowe uczenie się – młodzież – Niemcy i Polskę (*Interkulturelles Lernen – Jugend – Deutschland und Polen*), przedstawiając przesłanki dla międzykulturowej dyskusji między Polską i Niemcami oraz jej znaczenie dla społeczeństwa niemieckiego na co dzień.

Pierwszy rozdział zatytułowany *Międzykulturowe kształcenie (Interkulturelle Bildung)* poświęcony został poszukiwaniu znaczeń terminów ważnych dla dyskusji o międzykulturowej współpracy. Autorka wychodzi z założenia, iż Niemcom trudno jest odnaleźć się w zróżnicowanym kulturowo społeczeństwie, w tak różnorodnej rzeczywistości, w jakiej przyszło im żyć, stąd też codziennością stają się przejawy niezrozumienia, strachu przed obcym, wrogość do obcokrajowców. Wyraża przy tym możliwość zmiany, której upatruje się w działaniach o charakterze kognitywnym i emocjonalnym, podkreślając konieczność działania międzykulturowego (*interkulturelle Arbeit*). S. Schlee przyjmuje, iż w ramach pracy z dziećmi i młodzieżą ma miejsce praca międzykulturowa. W owej działalności edukacyjnej uczestniczą dzieci i młodzież pochodząca z różnych społeczności (organizowanych przez państwo), politycznych i/lub etnicznych jednostki, które spotykają się dla wspólnego celu, działania i uczenia się. Umożliwia to proces uczenia się i kształcenia, w którym można formalnie i/lub nieformalnie doświadczać, adaptować i reflektować kulturowe, etniczne i narodowe zróżnicowanie (Schlee, 2008, s.10). Za P. Sternecker i W. Treuthei przyjmuje, iż międzykulturowe uczenie się może być

widziane jako szczególny rodzaj procesu socjalizacji: „Uczenie się zostało ujęte jako wzajemny proces, forma interakcji, która oferuje szansę do wzajemnego nadania impulsu. Już nie abstrakcyjny apel o porozumienie między narodami, lecz bezpośrednie spotkanie różnych kultur stanowi punkt wyjścia procesu uczenia się” (Schlee, 2008, s. 11).

Krótki rys historyczny międzykulturowej działalności edukacyjnej przypomina, iż pedagogika międzykulturowa rozwinęła się w przychywie pracy z migrantami z „pedagogiki dla cudzoziemców” (*Ausländerpädagogik*).¹ Autorka zauważa, iż „wielokulturowość jest obecnie realnym fenomenem społecznej rzeczywistości” i jednocześnie podkreśla, że międzykulturowe kompetencje przynależą do niezbędnych kompetencji.

S. Schlee dostrzega również ważność międzykulturowego kształcenia w aspekcie różnic politycznych, wskazując: polityczne kształcenie w ramach uczenia się międzykulturowego, polityczne potwierdzenie gotowości i pracy-lobby w trakcie praktyki międzykulturowej, a także wspieranie międzynarodowych, gospodarczych i politycznych kontaktów dzięki międzykulturowym spotkaniom (Schlee, 2008, s. 20).

W rozdziale drugim, zatytułowanym *Dygresja: irytacja jako przyczyna uczenia się (Exkurs: Irritation als Lemanlass)* autorka poszukuje odpowiedzi na pytanie, czy irytacja (jako następstwo konfrontacji z Obcym/obcym) może być przyczyną zaangażowania się w uczenie się międzykulturowe? S. Schlee sugeruje, iż „efekt – Aha”, który pojawia się tuż po irytacji, może wzbudzać ciekawość wśród młodzieży i tym samym motywować do dopytywania, uzyskiwania informacji, budzenia refleksji.

Kolejny rozdział pt. *Praca z młodzieżą – faza młodości (Jugendarbeit – Jugendphase)* nawiązuje do kolejnej istotnej przesłanki rozważań. S. Schlee czyni punktem wyjścia tezę, iż proces międzykulturowego uczenia się (i kształcenia) w trakcie poszukiwania nowych wzorów orientacyjnych czy innych systemów wartości (w trakcie rozwoju tożsamości) pozwala dostrzec różnorodne perspektywy, schematy, wzbudzić refleksje nad obecnym stylem życia, własnym światopoglądem, stanowiąc tym samym ważną rolę w rozwoju tożsamości (*Identitätsentwicklung*).

W czwartym rozdziale pt. *Dygresja – uprzedzenia (Exkurs – Vorurteile)* S. Schlee akcentuje istotną rolę uprzedzeń w kontakcie z obcymi ludźmi. Podkreśla tu konieczność – szczególnie w ramach kształcenia międzykulturowego – uświadamiania sobie funkcji, jakie pełnią uprzedzenia dla naszego Ja i wskazuje pracę w grupie jako ważne miejsce dla zaznajamiania się z nimi, pracy nad nimi i ich modyfikowania. S. Schlee mówi, iż sam „kontakt” – również dla międzykulturowej pracy z młodzieżą – to za mało dla zmiany stereotypów czy uprzedzeń, bowiem właśnie w kontakcie z obcym posługujemy się uogólnieniami, by w ogóle móc działać. Jednocześnie wskazuje ważność czynienia problemu uprzedzeń tematem międzykulturowych spotkań, celem ich modyfikowania dzięki zdobytej informacji, własnemu doświadczeniu, refleksji i świadomemu kontaktowi.

¹ Jeszcze w latach sześćdziesiątych mimo powstania wielu politycznych i pedagogicznych koncepcji, pedagogika dla cudzoziemców pozostała w dużej mierze pedagogiką asymilacyjną (*Assimilationspädagogik*), stanowiąc rodzaj pedagogiki specjalnej skierowanej do dzieci migrantów. Idea powrotu w przyszłości do kraju ojczystego stanowiła fundamentalne założenie dla pedagogiki biculturalnej (*bikulturelle/bilinguale Pädagogik*) znanej też jako „model bawarski” („*Bayrisches Modell*”). Powstanie pedagogiki wielokulturowej (*Multikulturelle Pädagogik*) wiązało się również z dostrzeżeniem pluralizmu, choć podejmowane tu działania zostały wpisane w ramy pedagogiki cudzoziemców. Pedagogika międzykulturowa (*Interkulturelle Pädagogik*) dostrzegła, że fala migracji stawia nas przed faktem dostrzeżenia multikulturowych społeczeństw (Schlee, 2008, s. 12-13).

Rozdział piąty zatytułowany *Zastosowanie w praktyce (Übertragung in die praktische Arbeit)* mówi o różnorodnych aspektach międzykulturowej pracy. S. Schlee wyraźnie akcentuje, że międzykulturowe kształcenie jest działaniem pedagogicznym. Przy tym nie tylko wskazuje na różnorodną problematykę ważną dla praktyki pedagogicznej, ale nawiązuje również do przesłanek, które uczestnicy i pedagodzy wnoszą bądź wytworzą, by nabyć kompetencje międzykulturowe oraz odnosi się m.in. do warunków przestrzennych, strukturalnych oraz wsparcia instytucji i organizacji. Przy tym wymienia znaczące cele, metody, zważając na kontekst danej sytuacji (tzn. uczestników, pracowników w aspekcie m.in. ich liczby, wieku, pochodzenia społecznego, wykształcenia, motywacji oraz uwzględniając warunki strukturalne, instytucjonalne, przestrzenne). Nie pomija też problemów codziennej międzykulturowej pracy, wynikających z kulturowej różnorodności (Schlee, 2008, s. 59-64).

Kolejny rozdział pt. *Niemcy – Polska (Deutschland – Polen)* ukazuje znaczące miejsce międzykulturowej pracy z młodzieżą w kontekście Polsko-Niemieckiej Współpracy Młodzieży (*Deutsch-Polnisches Jugendwerk*). S. Schlee zwraca tu uwagę na tworzenie „możliwości” sprzyjających spotkaniom młodych ludzi sąsiednich krajów, mając na myśli m.in. wspólne programy, projekty w ramach: nauki języków obcych, uczenia się historii i kultury danego kraju, poznawania rówieśników nie tylko w szkole, w pracy, ale również w czasie wolnym.

Autorka, co prawda w zarysie, ale już od początków powstania Polski, przedstawia jej historię i stosunki międzynarodowe z sąsiednim krajem. Podejmuje się próby odtworzenia wzajemnych stereotypów Polaka i Niemca w aspekcie źródła ich powstania oraz dokonuje porównania polskiej i niemieckiej (tu: wschodniemieckiej) młodzieży. Tym samym rekonstruuje aktualną sytuację społeczną przygranicznego regionu Uecker-Randow² i dzieli się refleksją dotyczącą przyszłego rozwoju polsko-niemieckiej współpracy z młodzieżą wzdłuż granicy Odra-Nysa. S. Schlee akcentuje, jak wiele dzieje się w ramach polsko-niemieckiej współpracy (ogrom programów społeczno-kulturalnych, bogata oferta projektów edukacyjnych, różnorakie formy spotkań, wymiany międzynarodowej młodych ludzi oraz możliwości kształcenia za granicą) (Schlee, 2008, s. 94-99). Wyraża przy tym jednak szereg obaw zrodzonych w polskim i niemieckim społeczeństwie (Schlee, 2008, s. 99-104).

Rozdział siódmy zatytułowany *Wspierać czynną dyskusję – rozważania końcowe (Aktive Auseinandersetzung fördern – Schlussbetrachtung)* to apel o wykorzystanie szansy, jaką przyniosło rozszerzenie EU i podjęcie międzykulturowej pracy z młodzieżą. Pamiętając, że w relacjach polsko-niemieckich jest jeszcze bardzo wiele do zrobienia, należy problemy wielokulturowej codzienności uczynić ważnym tematem, uświadomić je i o nich dyskutować. S. Schlee podkreśla, iż pedagogika powinna zostać wzbogacona o aspekty międzykulturowej pracy, a owa działalność nie powinna ograniczać się do przedszkoli, szkół, gdyż także obszar społeczny (mając na myśli m.in. przedsiębiorstwa, organizacje gospodarcze, obrońców środowiska naturalnego, związki sportowe, stowarzyszenia wycieczkowe, kluby żeglarskie) stanowi bezpośrednie miejsce działań międzykulturowego współistnienia.

² Okręg Uecker-Randow leży w południowo-wschodniej części Mecklenburg – Vorpommerns. Jego wschodnia część graniczy z Polską i rozciąga się od Portu Szczecińskiego na północy po kraj związkowy Brandenburgię na południu (<http://www.region-vorpommern.de/>).

Z perspektywy pedagogiki międzykulturowej autorka podejmuje się rozważań nad pracą z młodzieżą, uznając ją za ważną część codziennej pedagogicznej działalności. Wyraźnie akcentuje przy tym, iż prawdziwy kontakt osób pochodzących z różnych krajów nie ma nic wspólnego z wycieczką zagraniczną. Międzykulturowe spotkanie łączy w sobie wzajemne zainteresowanie, chęć zrozumienia, dyskusję, wzajemne uczenie się od siebie, a przy tym ten bezpośredni kontakt (pełen różnic, konfrontacji, nowej wiedzy) może być znaczący dla zmiany stereotypów i uprzedzeń. Przede wszystkim jednak zainteresowani muszą być przygotowani na międzykulturową wymianę.

Publikacja ta z pewnością budzi refleksje i stanowi nie tylko inspirację, ale przede wszystkim bogate źródło dyrektyw (w kontekście społeczno-kulturowego zróżnicowania) dla każdego, kto tworzy, przygotowuje, organizuje czy realizuje projekt w zakresie współpracy młodzieży polsko-niemieckiej. Jak podkreśla sama S. Schlee, swoje rozważania kieruje do wszystkich, którzy interesują się polsko-niemiecką przyszłością. Choć problematyka współpracy polsko-niemieckiej cieszy się zainteresowaniem w kręgu wielu dyscyplin, a w szczególności budzi ciekawość socjologów, politologów, historyków, wciąż pozostaje polem pełnym pytań bez odpowiedzi. Innowacyjność pedagogicznych rozważań nad współpracą polsko-niemieckiej młodzieży w kontekście praktyk międzykulturowych pozwala zauważyć, iż jest to praca godna uwagi nie tylko pedagogów.

Agnieszka Kleina

Bibliografia

<http://www.region-vorpommern.de/>

<http://www.dpjw.org/html/index.php>

Lewowicki T. (2000). W poszukiwaniu modelu edukacji międzykulturowej. W: T. Lewowicki (red.) *Edukacja międzykulturowa w Polsce i na świecie* (s. 21-35). Katowice: Wyd. UŚ.